

waardigheid voor eens en altijd

anthony draaisma - december 2011

dignity once and for all

productie yoga intervisiekring - production yoga intervision circle

www.yoga-intervision.com

dedicated to: see epilogue
opgedragen aan: zie epiloog

Summary

1. Waardigheid
2. 'Streven naar' is 'vieren van'
3. Net zo sacraal
4. Ons laten raken
5. Noch te ontnemen, noch te verliezen
6. Een vijfde album
7. The Golden Rule Reverse

Epilogue

Noten

Addendum: a sixth album

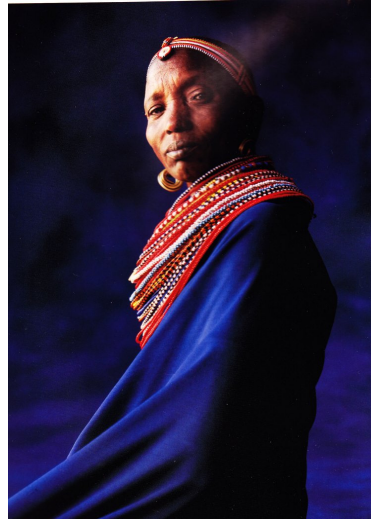
Summary

The capability to recognize human dignity is an inborn quality ours. Likewise it is with the dignity of all other beings, nature, milieu, culture, material world. There is no need to ground compassion and ethics in whatsoever transcendental world, in whatsoever religion. The more since they divide. That is to say, if not seen as subordinated to dignity. So, be alert to the so-called wise and holy. Human dignity, dignity as such, is the one and only ground. Beyond time and place. Universally ...

Nevertheless, human dignity has to be concretised, realised as well. The international community, with her Universal Declaration of Human Rights, is doing the one, governments and citizens, by acting in accordance with dignity's imperatives, the other. By doing that we express as well as celebrate human dignity in no other way than we do when we live our lives inspired through the divine. There is no difference between dignity and religious concepts as the atman (Hinduism), buddhanature (Buddhism), soul (Christianity) and so on.

Rather than by philosophical arguing we come to that conclusion when being touched by our fellow man, by nature, by milieu and the like. Not only in case of violation, not only in case of incidents, accidents, but also when beauty and tenderness do attract us. No one is able to resist their spell. No wonder since the inherent beauty of our fellow man, ourselves included, expresses the dignity we are talking about, irrespective gender, age, circumstances, religion, ethnic origin, whatever characteristics. The same with whatever other living beings, our environment, culture, the material world and so on.

For ‘being touched’ by human dignity we refer to photography as a medium. Although since her beginning photography devoted herself to a wide scope of subjects, picturing man themselves did dominate. It does until now. With as a result a steady stream of albums, most of the time as a form of art, not seldom as a means to social action as well. Out of that stream we did select five albums, even a sixth one. All expressing dignity, all touching our hearts, as the added photographs do.

(photo 1) (www.aperture.org)

The first album refers to aging. The man and woman photographed, are hundred years old (photo 3) (see www.truusgroen.nl). The next album refers to religion: dignity shown by nuns and monks (photo 2) (see www.annievangemert.com/boeken/kloosterlingen). The third album reveals dignity shown by man and woman of different ethnic background (photo's 1 and 4) (see www.aperture.org/in-search-of-dignity.html). The fourth and fifth refer to dignity shown by victims of the holocaust as well by pictures of their offenders. Out of respect for the victims we did not add photographs. Visit www.yadvashemusa.org/documents/The%20Auschwitz%20album_Brochure.pdf in order to see them respectively www.ushmm.org/museum/exhibit/online/ssalbum/auschwitz_album.

Impressed by the dignity of the Auschwitz-victims, unwillingly to offend them, we hesitate, but have to state: human dignity is also visible at the photographs of the Auschwitz-criminals as shown in the fifth album. We hardly dare to share that opinion, knowing genocide as the most horrible offense against mankind there is. Nevertheless, dignity, our innermost core, inhabits the criminal also. History did teach us not to judge these criminals in terms of inhumane. As members of the family of man we have to be very, very cautious. Otherwise we will - indeed we do - commit the same crimes, knowing that each discrimination of our fellow men, even the slightest, is putting them in camp.

Although dignity is the inalienable inheritance of each one of us - irrespective what is done to us, irrespective what we do to others - human dignity, as core-quality ours, is no excuse at all for any crime. The opposite is the case: human dignity, compassion, justice, they are one and the same. As innermost qualities ours - as holy as religious ones - they need realization, concretising (20). The more when violated. Nevertheless, let it be clear: appreciating dignity so highly does not mean we close our eyes for what is hidden eventually under his veils: pride, honour, prestige and the like. As well as unwillingness to accept life as it goes. As manifested by aging, decline of vitality, increasing dependency of others. In these cases rather than losing dignity, we encounter dignity as a challenge.

Finally: at times we don't receive the same respect as we show to others, we meet that challenge too. Then we are legitimated - as dignity's imperative - in accordance with, called by us: "The Golden Rule Reverse" - to ask respect for ourselves. Not for our own sake, not out of private interest - although understandable when motivated in that way too - but for the sake of dignity as such (18).

1. Waardigheid

Uit mijzelf zou ik niet zo veel aandacht aan waardigheid hebben besteed als ik nu doe, ware het niet dat ik geboeid raakte door de maatschappelijke discussie van de laatste jaren over vrijwillige levensbeëindiging en hulp daarbij. Waardigheid speelde binnen deze discussie een steeds grotere rol. Waardigheid als een der criteria voor stervensbegeleiding, stervenshulp - ook in medische zin - onderschreef ik van harte. Waardigheid in de zin van onomkeerbaar verlies ervan, als criterium voor hulp bij vrijwillige levensbeëindiging - naast de gangbare andere (9) - vond ik onvoldoende doordacht.

Dus probeerde ik, voor mijzelf althans, in die lacune te voorzien. Al snel bleken de exercities die daarop volgden ook relevant voor een andere kwestie die mij bezig hield: de vraag of religie, of breder: geloof in iets transcendent, wel nodig was voor een op groei in compassie gerichte levensweg resp. een in ethisch opzicht verantwoorde samenleving. De humanisten immers konden zonder. De internationale gemeenschap, met haar universele verklaring van de rechten van de mens, idem. Voor hen was waardigheid de grondslag. Vrijheid van geloof, ook voor hen van groot gewicht, was en is voor hen 'slechts' een uit vele mensenrechten. Vergelijkbaar met vrijheid van meningsuiting.

Al stond waardigheid ook bij mij hoog in het vaandel, ook ik onderschreef de breed gedragen gedachte dat compassie en ethiek, alsook waardigheid zelf, gegrond waren in wat ons mensen overstijgt en van daaruit draagt. Mens en samenleving zouden zich niet aan de eigen haren, niet aan eigenschappen die zij aan zichzelf ontleenden, omhoog kunnen trekken. Aldus, nou ja, zo ongeveer dan, ook recent auteurs als Charles Taylor ('Bronnen van het zelf'), Amitai Etzioni ('De nieuwe gulden regel') enz. Dit in tegenstelling tot 'evolutionair bevlogen opponenten' als Dawkins, Dennett, de Waal e.v.a. (1).

Dat deze grondslagenvraag mij in toenemende mate bezig was gaan houden verbaasde mij overigens niet. De vraag speelt al sinds wij mensen over onszelf reflecteren. Wellicht is het zelfs dé vraag uit de filosofie, althans voor het onderdeel daarvan dat ethiek heet (2). Iets wat ik nog wist uit de tijd dat ik daarin grasduinde. Nu, meer dan een kwart eeuw later, hoefde ik voor een antwoord erop de grote filosofen niet meer te raadplegen. Noch de moderne auteurs van zo even. Ik wist: het was niet of-of maar en-en. Of liever: en-en-en-en-enzovoorts. Waarmee ik, in dit opzicht althans, de cirkel van mijn zoektocht had gerond.

2. 'Streven naar' is 'vieren van'

Ik zeg dat, dit laatste, omdat ik mij realiseerde dat ik deze 'en-en-enzovoorts-uitkomst', die voor jullie al zo lang vanzelf spreekt, te danken had aan alles wat ik voordien, los-vast, over mens en samenleving, diens culturen en religies, en wat al niet, had bestudeerd. En gepraktiseerd, uitgetoetst althans. Het in mijn ogen steeds duidelijker zichtbare fundamentalistische karakter van om het even welke religie, van om het even welke wereldbeschouwing, gaf mij daarbij het laatste zetje. Niet dat ik mij van religie en wereldbeschouwingen afkeerde, nee, ik impliceerde ze, ging mijzelf meer en meer als 'alles' ervaren. Náást en door elkaar, van alles een beetje: magisch-bijgelovig, egocentrisch-kinderlijk, animistisch, mythisch, impulsief, bedachtzaam, intuïtief, rationeel, religieus, spiritueel, sinds vooral het Darwinjaar 2009 gegrepen door Darwin en diens evolutieër (3).

Wat een mens qua ontwikkeling al niet kon zijn, ik was het: sjamaan, yogi, mysticus, rishi, ziener, compassievol wereldburger, humanist, atheïst, agnost. Onwetend, zondaar, sorry voor het archaïsch woord. Multireligieus zowel als 'crusader against religion'. Het was binnen deze veelheid, een veelheid die bevrijdde, dat waardigheid zich als centrale waarde aftekende. Waardigheid als meest wezenlijke kwaliteit van de mens, een kwaliteit die religies, wereldbeschouwingen, culturen verbindt, alle stadia van menselijke ontwikkeling, alle gradaties van 'mens-zijn', kenmerkt. Waardigheid, een

kwaliteit die de mens inherent is, een die hij niet ontleent aan een magische schepper-god, maar een die hem eigen is, als geboorterecht onvervreemdbaar, noch te ontnemen, noch te verliezen (4).

Het is geen grootspraak die ik bezig. Dat hoorde ik jullie ook niet zeggen. Een soortgelijk 'beetje van alles' geldt immers - behalve dat van die onwetende en die zondaar dan - ook voor jullie. Voor iedereen. Noch schuilt in het onvervreemdbare van waardigheid een vrijbrief voor onwaardig gedrag, noch rechtvaardigt het schending van waardigheid van derden. Integendeel. Waardigheid is, zolang niet tot volle wasdom gekomen (5), *in potentie* onze essentie. Hoewel ieder van ons het reeds is, vraagt het om daadwerkelijke uitdrukking. Om realisatie, facilitering, bescherming. Door eigen inspanning zowel als door de samenleving. Qua omgang met onszelf zowel als met medemens, milieu, cultuur.

Het is precies deze realisatie, deze facilitering, deze bescherming van menselijke waardigheid, die de internationale gemeenschap met haar universele verklaring van de rechten van de mens, beoogt. De rechten van de mens vormen uitdrukking van - zowel als oproep tot die waardigheid. Opkomen voor mensenrechten, het helpen realiseren ervan, het verdedigen ervan, is *vieren* ervan. Van waardigheid dus. Van ons mens zijn. Zo ook in ons persoonlijk leven. Zo ook in onze zorg voor natuur en milieu. Ook die worden gekenmerkt door een soortgelijke inherente waardigheid. Kortom, ons 'streven naar waardigheid' is 'uitdrukking ervan', is *vieren* van wat wij 'zonder enig onderscheid van welke aard ook' zijn: vrij en gelijk in waardigheid en rechten geboren (6).

3. Net zo sacraal

Daarmee verschilt waardigheid niet van het tijdloze, onkwetsbare atman, annex eenheidsbewustzijn, uit het Hindoeïsme, noch verschilt het van het niet-zelf, annex boeddhanatuur, uit het Boeddhisme. Evenmin verschilt het van de onsterfelijke ziel, annex christusbewustzijn, uit het Christendom. Enz.

(photo 2) (www.annievangemert.com)

Ook die worden, binnen de betreffende denominaties althans, als onze meest wezenlijke essentie gezien. Ook die vragen om realisatie, om facilitering. Ook daar is de weg ernaar toe 'vierende

uitdrukking ervan'. Ook daar leidt het aannemen van voorgeschreven vormen tot realisatie van waar die vormen inhoudelijk voor staan (7). Denk aan de functie van meditatie in het zenboeddhisme: "zitten als wonderbaarlijke oefening in -, is vierende uitdrukking van", heet het daar. Uitdrukking van onze boeddhanatuur dus (8). Soortgelijk is het - en daar wilde ik naar toe - met waardigheid in relatie tot de rechten van de mens. Waarmee ik waardigheid overigens niet binnen het concept 'religie' wil vangen. Als zou de mens zijn waardigheid ontlelen aan wat hem overstijgt. Al is voor mij waardigheid net zo sacraal, het gaat mij om inherente waardigheid, om waardigheid sec. Waardigheid die wij ontlelen aan ons 'mens zijn' zelf (4).

Wat ik beoogde was het 'vierende' karakter van waardigheid te onderstrepen. En aandacht te vragen voor het naleven van resp. opkomen voor de rechten van de mens als weg naar wat wij ten diepste zijn: waardig. Een even prachtige weg als om het even welke transcendente weg, religie of wereldbeschouwing aan óók prachtige wegen biedt ... Iets wat overigens nog valt te bezien. Religie en wereldbeschouwing verdelen ons immers. Eerder dan dat zij ons verenigen. Terwijl waardigheid, uitsluitend waardigheid, elk verschil overbrugt.

Genoeg daarover. Het was vanuit mijn belangstelling voor de maatschappelijke discussie over hulp bij vrijwillige levensbeëindiging dat ik door waardigheid geboeid raakte. Het essay dat ik vervolgens over vrijwillige levensbeëindiging schreef (9) was niet de juiste plaats voor de loftuitende ontboezemingen die ik zo even deed. Toch kon ik het niet laten er de loftrumpet over te steken. Over waardigheid als centrale waarde dus. Al deed ik dat hopelijk niet al te opvallend. Dat zou maar hebben afgeleid van waar het mij in het betreffende essay om ging. Dus verpakte ik de klanken ervan tussen tekst en voetnoten. Nu echter, in de vorm van dit eerbetoon aan jullie beiden, voel ik mij niet langer geremd, mag het vrijuit. Ook omwille van die klanken zelf ... Luister. Als jullie tenminste zo vriendelijk willen zijn dat te doen. Ik draag immers water naar de zee.

4.

Ons laten raken

Hoewel ieder van ons, ook zonder reflectie, weet wat waardigheid is, is het, vanwege de grote rol die het in ons leven speelt, zinvol er dieper op in te gaan. Waardigheid nam en neemt een belangrijke plaats in binnen de filosofie, de ethiek, het humanisme, het grondwettelijke recht, de rechten van de mens, de internationale politiek, humanitaire hulp enz. Het bepaalt, begrenst, het al dan niet ingrijpen van de ene mens in het leven van de andere, het ingrijpen van de staat op het leven van de individuele mens, het ingrijpen van de ene staat op de autonomie van de andere enz.

Voor de beoordeling van wat op deze gebieden al dan niet toelaatbaar is, en ter bescherming van de rechten van de mens wenselijk, vormt menselijke waardigheid de basis. Met de rechten van de mens, zoals ik zo even toelichtte, als uitdrukkingsvorm zowel als weg daar naartoe ... Dat moge zo zijn, toch ervaar ik schroom bij het doen van een dergelijke beamende uitspraak. Schroom vanwege de reuzen uit de geschiedenis op wier schouders wij staan. De universele verklaring van de rechten van de mens, met als basis 'inherente waardigheid' (10), alsook 'gelijkberechtigtheid' van eenieder (11), danken wij immers aan geweldenaars als Locke, Rousseau, Kant en vele anderen. Aan de grote politici van weleer zowel als aan die van thans. Aan de burgers die er voor strenden en strijden, wereldwijd.

Van de andere kant voel ik mij ertoe gehouden. Tot dat beamen. Waardigheid kan alleen richtsnoer zijn voor óók het individuele handelen van ieder van ons, als ieder zich daartoe persoonlijk bekent. Laat ik echter stoppen met betogen. Anders dreig ik alsnog in een argumentatieve verhandeling terecht te komen. Dit terwijl ik opmerkte dat er, voor mij althans, geen filosofische beschouwingen nodig zijn om waardigheid als universele centrale waarde te omarmen. Niet alleen is dat voor mij niet nodig, ik denk dat dit voor de meesten onder ons geldt. Geraakt worden, ons laten raken door onze medemens, is eindeloos effectiever dan betogen. Al zijn ze nodig, die betogen, dat wel ... Precies naar dat 'ons laten raken', daar wilde ik naar toe ...

(photo 3) (www.truusgroen.nl)

‘Ons laten raken’, dat kan daadwerkelijk. Bijvoorbeeld wanneer actie, hulp, van ons wordt gevraagd. Het kan ook virtueel ... Bijvoorbeeld door fotoreportages ... Foto’s van onze medemens spreken rechtstreeks tot ons hart. In de bevroren beweging, de vastgelegde mimiek, openbaart zich waardigheid directer, intenser ook, dan in bewegende expressie, dan in actie, dan in interactie ... verstild gestolde momenten als foto’s per definitie zijn.

5.

Noch te ontnemen, noch te verliezen

Temeer is dit het geval bij reportages waarin menselijke waardigheid centraal staat. Daarvan zijn er vele. Vanaf het begin van de fotografie lieten fotografen zich door waardigheid inspireren. Of zij zich daarvan bewust waren of niet, stuk voor stuk laten hun foto’s, hun reportages, zien wat ik zo even, toen nog stoutmoedig wellicht, stelde: menselijke waardigheid valt noch te ontnemen, noch te verliezen. Van dergelijke reportages wil ik er vier in het bijzonder noemen, samen een wijds areaal aan medemens en culturen belichtend. In het eerste album - ‘In Search of Dignity’ - worden onze voorouders geportretteerd, voorouders van duizenden jaren geleden (12). En wel in de persoon van huidige nazaten. Hun waardigheid doet haast pijn, zo raakt zij ons.

Uiterst ver verwijderd van de *haast volmaakte poseeromstandigheden* waaronder de geportretteerden van zo even werden gefotografeerd, namelijk in een mobiele studio, is daar ‘Het Auschwitz Album’ (13). Wie van dit album kennis neemt zal ervaren dat de levenden zowel als de doden *onder de meest bedreigende -, meest gruwelijke omstandigheden* hun waardigheid behouden. Willoos gefotografeerd getuigen zij daarvan op haast nog intensere wijze dan de geportretteerden uit ‘In Search of Dignity’.

Het derde album betreft het fotoalbum ‘100 x 100’, van de hand van Truus Groen (14). In deze reportage portretteert de fotografe honderd honderdjarigen. *Poserend in eigen omgeving, in een niet bedreigende, desondanks eind-van-leven-situatie*, is elk van hen volstrekt uniek. Eén kenmerk hebben zij echter gemeen en dat is: waardigheid.

Het vierde album tenslotte koos ik vanwege het gegeven dat de erin geportretteerde kloosterlingen *vanwege hun als het ware daartoe geroepen zijn* waardigheid uitstralen. In de opnames die Annie van Gemert (15) van hen maakte, zien wij hen niet alleen in gewijde setting. Wij zien hen ook, druk bezig

met activiteiten van huishoudelijke aard. Buiten aardappelen schillend, brood bakkend in de bakkerij, wat aanrommelend in de keuken, verwonderd over wat de fotografe in hen ziet, ontroert - door hun bescheidenheid - hun waardigheid haast nog meer dan waar wij hen zien bidden en zingen. Om jaloers op te zijn. Terecht. Bescheidenheid en waardigheid liggen in elkaars verlengde, zijn haast synoniem.

6. Een vijfde album

Uiteraard beperkt mijn ode aan de menselijke waardigheid zich niet tot de bijzondere mensen uit de vier tot nu toe besproken albums. Waardigheid is 'beyond time and place', universeel van aard. Waardigheid valt noch te ontnemen, noch te verliezen. Mijn ode omvat iedereen. Althans behelst de opdracht daartoe. Een opdracht? Inderdaad. Mijn lofzang omvat ook de misdadige mens. Al pleit hem dat niet vrij van schuld, ook hij of zij heeft waardigheid als wezenskenmerk. Ook hij verdient respect. Ook hij heeft recht op een waardige bejegening.

Met dit laatste zeg ik niets opzienbarends, niets precairs, algemeen aanvaard als dit uitgangspunt is. Denk maar aan de wereldwijde verontwaardiging over 'Guantanamo Bay'. Precair echter is, dunkt me, wel de eerste opmerking, te weten dat ook de misdadige mens waardigheid als wezenskenmerk heeft. Stilletjes beamen wij dat wellicht, in publiek zwijgen wij er liever over, dissociëren wij er van. Sluiten wij er liever onze ogen voor. Des te sterker naarmate het door hen toegebrachte leed, hun schending van de menselijke waardigheid, hun ontkenning ervan, van ernstiger, onvoorstelbaarder aard is.

Ik spreek daarbij niet van daden van *onmenselijke* aard. Ik gebruik die terminologie niet aangezien de geschiedenis leert dat als *zij* het onvoorstelbare begaan, *wij* er óók toe in staat zijn. Sterker nog: *deel uitmakend van de 'family of men' hebben wij er deel aan*. Dit negeren, dit niet onderkennen, is voor mij net zo dissociatief van aard als de wijze waarop misdadigers *al naar het hen goed dunkt* van menselijke waardigheid dissociëren (16).

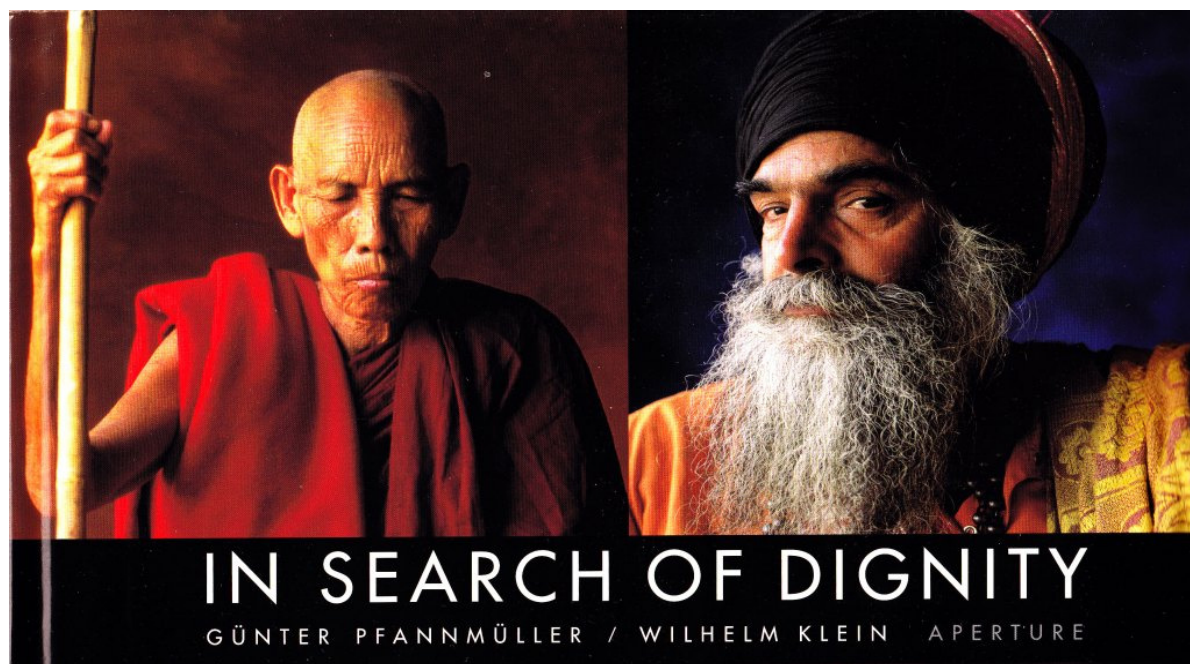
Het is ter beklemtoning daarvan dat ik aandacht vraag voor een vijfde album, eveneens Auschwitz betreffend (17). Daarin een honderdtal foto's, genomen door Karl Höcker, een destijds in Auschwitz gestationeerde SS-officier. Foto's, ditmaal niet van slachtoffers, maar van daders. Het album begint met portretfoto's van kampcommandant Richard Baer en Höcker zelf. Wie naar deze foto's kijkt en daarbij abstraheert van zijn kennis van de geschiedenis - hoewel eigenlijk niet mogelijk - ziet, weliswaar geüniformeerd, mensen zoals jullie en ik. Zoals de eventuele duistere kant van de geportretteerden uit de eerste vier albums geen afbreuk doet aan hun waardigheid, zo geldt dat ook voor de in dit vijfde album geportretteerden. Al pleit dat hen niet vrij. Uiteraard niet. Juist integendeel.

7. The Golden Rule Reverse

Goed moment, nou ja, als jullie niet al te zeer van mijn beweringen van zo even zijn geschrokken, er niet al te verontwaardigd over zijn, om mijn ode aan waardigheid af te sluiten. Een kanttekening echter nog. Dit alles, mijn loftrompet op menselijke waardigheid, neemt niet weg dat mensen het zichzelf, en elkaar *juist onder de noemer van waardigheid, onder het mom ook van behoud van zelfrespect* uiterst lastig kunnen maken. Tot aan gewelddadigheid toe. Onder waardigheid immers gaan ook trots, eer, menselijk opzicht, en tal van ander minder fraais - ons verre van vreemd - schuil.

Gelukkig is dat niet het hele verhaal. Menigeen ontleent aan wat als onwaardig, als vernederend, wordt ervaren - zoals functieverlies, toenemende afhankelijkheid, miskennen, onderwaardering - een stimulans tot het juist realiseren van waardigheid. Met, al is dat nog zo moeilijk, fundamentele acceptatie van dat alles als deel uitmakend van de werkelijkheid, als sleutel. En, voor zover het

miskenning betreft, het loslaten van iedere claim erkend te worden in de hoedanigheid, de inzet, ten opzichte waarvan miskenning, onderwaardering, ervaren wordt.

(photo. 4) (www.aperture.org)

Daarmee wil ik niet zeggen dat ikzélf, zodra het er op aankomt, een dergelijke weg zal inslaan. Als ik daar al toe in staat zal blijken te zijn. Noch dat ik dat van anderen verwacht. Menigeen immers streeft er naar de gevolgen van functieverlies, zingeving die teloor gaat, toenemende afhankelijkheid enz., zo veel mogelijk te beperken. Dit mede omdat voor hen hun waardigheid daarmee in het geding is.

Menigeen ook getuigt van waardigheid als centrale waarde niet alleen door het betonen van respect aan anderen, zoals de Gulden Regel van ons vraagt, maar ook door het *vragen van respect voor zichzelf* (18). Iets - ik noemde het de 'Golden Rule Reverse' - wat voor ons de keerzijde van de Gulden Regel vormt (19). Dat de moed die dat vergt, de verwikkelingen die er nogal eens het gevolg van zijn, mensen daarvan afhoudt, begrijpen we maar al te goed. Wij, althans ikzelf, doen er dan ook goed aan open te houden wat onze keuze zal zijn zodra het in ons leven kritiek wordt. Dat is maar goed ook. Het voorkomt dat ook waardigheid, als universele centrale waarde, fundamentalistische trekjes krijgt.

Anthony Draaisma

december 2011

epilogue / epiloog

Dear son Teun, dear daughter in law, Mariam: Lucas 6:31: to treat all others as we wish to be treated ourselves - on the occasion of your marriage, a 'copper period' ago, chosen by you as one of your guidelines - is known as 'The Golden Rule'. This maxim is not exclusively a Christian one, underlined as the rule is by every religion, by every moral code, as the one side of mutual altruism grounded moreover in our evolutionary history (18). Nowadays 'The Golden Rule' is encountering a worldwide revival. As one of the most prominent initiatives the 'Charter For Compassion' (20) impels us 'to honour the inviolable sancticity of every single human being, treating everybody, without exception, with absolute justice, equity and respect'. Needless to say: compassion, 'The Golden Rule', human dignity, dignity in general, are very close to each other, if not synonymous. So, may 'Dignity once and for all' attribute to the realization of these beautiful guidelines yours.

noten

- (1) Onze moraal is evolutionair in ons verankerd. Zie daarvoor recent: 'De bonobo en de tien geboden: de moraal is ouder dan de mens', door Frans de Waal (Atlas, 2013). Zie ook voetnoot 18.
- (2) Ook het staatsrecht houdt zich er mee bezig. De grondslagenkwestie richt zich daar onder meer op de vraag hoe het ingrijpen van de staat op het leven van de individuele burger te rechtvaardigen is.
- (3) Darwins erfenis zie ik als niet-religiegebonden weg bij uitstek richting eenheidsbewustzijn. Wie het veelgeprezen 'Evolutionair denken: de invloed van Darwin op ons wereldbeeld', van de hand van Chris Buskes (Uitgeverij Nieuwezijds, A'dam 2006), leest, zal dit, meen ik, hoop ik, beamen.
- (4) No problem met religies indien en voor zover zij waardigheid als enige, en voldoende, universele waarde erkennen. Wat mij betreft mag waardigheid dan 'ziel' heten, of 'atman'. Op het gevaar af dat het op oeroud magisch animisme gegrondveste misverstand blijft voortbestaan als zou de essentie van de mens bestaan uit een onstoffelijke, inwonende, onsterfelijke, separate ziel.
- (5) Voor wie qua waardigheid tot volle bloei gekomen is, is *alles* uitdrukking van waardigheid.
- (6) Aanhalingen conform artikel 1 resp. 2 uit de Universele Verklaring van de Rechten van de Mens.
- (7) Voor een uitvoerige toelichting daarop zie www.yoga-intervision.com/pdf/shiva_nataraja.pdf.
- (8) Vrij naar Ken Wilber, die op zijn beurt Suzuki Roshi citeert. Ken Wilber in 'Zonder grenzen; oosterse en westerse benaderingen van persoonlijke groei' (Karnak, Amsterdam 1983).
- (9) Zie www.yoga-intervision.com/pdf/over_waardigheid.pdf (febr. 2007). Alsook 'Lijden aan het leven revisited' (mei 2007). Zie www.yoga-intervision.com/pdf/lijdens_aan_het_leven.pdf.
- (10) De preambule begint met: 'overwegende, dat erkenning van de inherente waardigheid en van de gelijke en onvervreembare rechten van alle leden van de mensengemeenschap grondslag is voor de vrijheid, gerechtigheid en vrede in de wereld ...'
- (11) Hoewel het 'en' uit de preambule op nevenschikking wijst, zie ik gelijkberechtigtheid als consequentie van waardigheid. Als, zoals gezegd, 'vierende uitdrukking van' zowel als 'oproep tot'.
- (12) Van de hand van Günther Pfannmüller en Wilhelm Klein, uitgave: Aperture, 2002. Zie ook www.aperture.org/in-search-of-dignity.html.
- (13) Israel Gutman en Bella Guttermann, Verbum BV, 2005. Uit overwegingen van prudentie verwijzen wij naar www.yadvashemusa.org/documents/The%20Auschwitz%20album_Brochure.pdf.
- (14) Uitgave: Stichting Respect door Beeld, Den Haag 2005. Zie ook www.truusgroen.nl.
- (15) In eigen beheer. ISBN 90-806958-3-1. Zie www.annievangemert.com/boeken/kloosterlingen.
- (16) Ter toelichting op www.yoga-intervision.com/pdf/india_in_de_ban_van_de_misdaad.pdf een voorbeeld aan de hand van de zogeheten 'thugs'. Deze beruchte Indiase roofmoordenaars leidden buiten het 'reizigersseizoen' in sociaal en ethisch opzicht een normaal leven. De knop ging dan om.
- (17) Het album dook op in 2007. Hoewel niet in boekvorm gepubliceerd is het in te zien op www.ushmm.org/museum/exhibit/online/ssalbum/auschwitz_album. Onder de titel: 'Auschwitz through the lens of the SS. Photos of Nazi leadership at the camp'. Uit overwegingen van prudentie laten wij het bij deze verwijzing. Zie ook voetnoot 13.
- (18) Respect vragen voor onszelf in geval van schending van eigen waardigheid, vormt de keerzijde (reverse) van de welbekende gulden regel. Tezamen vormen de Gulden Regel en The Golden Rule Reverse de basis van wederkerig altruïsme, daarmee de basis van moraal en samenleving.

(19) Neemt niet weg dat, al is dat nog zo paradoxaal-lastig, de effectiviteit van feedback toeneemt naarmate feedbackgevers, wij dus, *voor onszelf* afzien van erkenning in de hoedanigheid ten opzichte waarvan miskennen ervaren wordt. Wat mogelijk is wanneer wij, in plaats van ons er overmatig mee te identificeren, onszelf eerst en vooral zien als exemplarisch: nu ons onwaardige bejegening, miskennen, onderwaardering, ten deel valt is het zaak op te komen voor waardigheid als zodanig.

(20) See www.charterforcompassion.org. As a helping mantra, one could pray, repeatedly, ultrashort: “dignity once and for all”. Daarbij staat ‘all’ voor alles waarmee wij in relatie staan, voor alles wat aan onze zorgen is toevertrouwd, voor alles wat zich manifesteert. Zie ook voetnoot 5.

addendum: a sixth album

As a volunteer-documentalist at the India Committee of the Netherlands (Landelijke India Werkgroep) - see www.indianet.nl - I can't help pointing unto the discrimination and humiliation 250 million people are facing in India and Bangladesh, Pakistan and Nepal as well. Born into misery and hardship because of a religion based caste system they don't even belong to, they are encountered as untouchables, called Dalits, 'onaanraakbaren' in Dutch language. According to Hindu beliefs by birth polluted, Dalits contaminate people and environment simply by 'being near' to them.

In “Outcast, the repressed people of Asia” (Publishing House Ajour, 2011), the sixth album we add, Jakob Carlsen however shows how dignity survives in the inhumane world Dalits have to live in.

(photo 5) (www.jakobcarlsen.dk)

Being a dalit is inherited, the occupation of Dalits also. Systematically relegated the most menial of tasks, they are street sweepers, forced prostitutes, manual scavengers, removers of human waste, dead bodies and animal carcasses, and the like, Carlsen comments. Diving into the sewers of Mumbai, Vilas Goekwad, a Dalit-worker, is cleaning each day clogs with his bare hands, as shown by one of Carlsons most widely spread photographs (photo 5). People of the neighborhood will not give water or let him wash himself for fear that he will pollute them. Dalits segregation permeates every aspect of society: housing, education, public services, health care, water, access to land, employment, proper payment, justice in case of crimes against them, participation in Hindu rituals etc., Carlsen states.

Although caste-affected countries are on the way to improve the rights of Dalits, alert support at international scale is needed. Since 2000 collectively organised, the International Dalit Solidarity Network (IDSN) - see www.idsn.org - offers a worldwide forum to that goal. Engaged also with the national platforms within the caste-affected countries, the IDSN advocates for Dalit human rights. Member of the IDSN for the Netherlands is the 'Dalit Network Nederland' - see www.dalits.nl - coordinated by the India Committee of the Netherlands (Landelijke India Werkgroep).

overige producties zie www.yoga-intervision.com